

Innspill fra Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund (KLF) til jordbruksforhandlingene 2022/23

Innhold

Bakteppe for årets jordbruksforhandlinger og innspill	1
Føringer som bør legges for årets jordbruksforhandlinger	2
Økt satsing på, og finansiering av, fellesløsninger	2
Finansiering av nybygg og ombygninger	3
Importvern, markedsdekning og rasjonell vareflyt	3
Nytanking om organisering av markedsbalansering	4
Volummodellen og PGE	4
Prisutvikling i sektorene	5
Generelt	5
Gris	5
Storfe	5
Sau/lam	6
Egg	6
Kylling	6

Bakteppe for årets jordbruksforhandlinger og innspill

Rammene, forutsetningene og forventningene til de kommende jordbruksforhandlingene er alt annet enn normale.

- Det er slått fast i Hurdalsplattformen at det skal legges fram en forpliktende og tidfesta plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. I dette er det også forventning til at ordinær kapitalavkastning inngår.
- En arbeidsgruppe som skal se på tallgrunnlaget er i gang og vil fastslå hvor stort gapet er. Denne gruppen blir ikke ferdig med arbeidet før årets forhandlinger.
- Det er allment anerkjent at kostnadsveksten i landbruket har vært eksplosiv og uforutsigbar det siste året, blant annet som følge av stor kostnadsvekst for strøm, kraftfôr og andre driftsmidler. Og det er et sterkt og akutt behov for å bedre situasjonen.
- Det har vært gjennomført tilleggsforhandlinger der staten dekket fullt ut landbrukets krav og samtidig antydnet at det gjenstående må dekkes i ordinært jordbruksoppgjør.
- Landbruks- og matministeren har uttalt offentlig at hele inntektsveksten i landbruket ikke kan tas over jordbruksavtalen, og minnet om at 2/3 av inntektene kommer fra markedet. Uttalelse fra ministeren i Nationen 22/1: «-Jeg tror ikke vi i dag, i den situasjonen vi nå er i, skal oppfordre eller bidra til å starte en debatt om å øke matprisene». I samme intervju sies det også: «Det er ingen «quick fix» å bare pøse penger inn, for det kan føre til overproduksjon»
- I landbruksmedia er det gjentatte ganger registrert forventninger på nivå til krav ved årets oppgjør til et sted mellom 5- 10 milliarder kroner.

Slik situasjonen er inn mot årets jordbruksforhandlinger ser KLF det som vanskelig og lite hensiktsmessig å gå inn i mange detaljer som bør håndteres i årets forhandlinger. Vi velger derfor i år å gi en uttalelse med mer fokus på de overordnede spørsmålene.

Føringer som bør legges for årets jordbruksforhandlinger

Bøndernes inntekter må styrkes med en takt som tilsier at gapet mellom bøndernes inntekter og andre er tettet i inneværende stortingsperiode. Det regjeringsoppnevnte «Inntektsutvalget» skal levere en NOU innen 1. juli 2022 som beskriver omfanget av inntektsgapet, men opptrappingen bør starte før NOU'en foreligger. Hele verdikjeden for norsk mat er avhengig av en stor matproduksjon. For KLF-medlemmene som slakter og henter egg hos bøndene er det en avgjørende forutsetning at bøndene har en økonomi som gjør det interessant å holde på. Å arbeide for en høy selvforsyningsgrad og et omfattende norsk landbruk i hele landet med sterk bondeøkonomi, er derfor et naturlig og selvsagt moment på KLFs arbeidsagenda. Med medlemmer som har anlegg i 75 kommuner og alle fylker bør ingen overraskes av det.

Økt satsing på, og finansiering av, fellesløsninger

I landbruket er det nå en rekke bransjeovergrepene problemstillinger som må løses i svært nær framtid. Dette handler om å levere på klimaavtalen, henge med i den digitale utviklingen for å effektivisere vekk kostnader i informasjonsflyten til verdikjedene (blant annet gjennom «once only»-registrering av informasjon) samt å sikre forbrukerens tillit til et nøkkelt tema som dyrevelferd. Gjennom å løse disse over jordbruksavtalen (og i grønn WTO-boks), kan det redusere noe av de kostnadene som ellers bøndene må ta på annen måte. Med denne «indirekte måten» å forbedre bøndernes økonomi på, er det god grunn til å tro at det vil virke noe mindre produksjonsdrivende enn direkte tilskudd og høyere priser.

Å sikre at arbeidet med god dyrevelferd fokuseres og gjennomføres basert på stor faglig kunnskap, med engasjement og uten åpenbare svakheter, er svært viktig for landbrukets omdømme. Det innebærer at arbeidet med dyrevelferden må være systematisk og god for alle dyreslag. Glipper det i et ledd av verdikjeden, eller for et dyreslag, vil det få konsekvenser for den generelle oppfatningen av dyrevelferden i alt husdyrhold. Økt oppslutning og bruk av dyrevelferdsprogrammene, bruk av BBFAW (Business Benchmark on Farm Animal Welfare) som verktøy for å sammenligne norsk arbeid med dyrevelferd med andre land, etc., vil bli stadig viktigere.

I klimasammenheng er landbrukets avtale med myndighetene om klimakutt et viktig grep for å kunne tilrettelegge for at landbruket kan ta kuttet uten å redusere produksjon. Men det krever stor innsats og mye engasjement fra alle bønder. Kunnskap om klimatilstanden på gården og dens produksjoner må innhentes og tiltak må iverksettes der det er nødvendig.

Økt bruk av Klimakalkulatoren og av dyrevelferdsprogrammene er viktig. KLF mener avtalepartene i år bør prioritere å få på plass økonomiske stimuli som gjør det lønnsomt for bøndene å gjøre dette. Å gjennomføre klimaberegninger og tiltaksanalyser på gårdsnivå samt aktiv deltakelse i dyrevelferdsprogrammene skal lønne seg. Å etablere egne tilskudd til dette er mulig, men KLF oppfordrer til heller å vurdere å gi redusert bunnfradrag for disse tiltakene.

Mulighetene for utvikling, effektivisering og forbedring for landbruket er meget stor. Gjennom fellesprosjekter kan man få til mer enn alene, slik man gjør gjennom Landbrukets Dataflyt (LD). I OPS-Landbruk med koordinering gjennom LD møtes næringen og de statlige etatene for å finne felles løsninger. Arbeidet må heies fram av alle avtalepartene, og bør støttes gjennom noe finansiering

over jordbruksavtalen, i tillegg fra aktørene. En slik fellesfinansiering, vil styrke og fremme arbeidet slik at landbruket raskere kan oppnå betydelige forbedringer og effektiviserings-gevinster.

I år bør avtalepartene gi støtte og prioritere for at næringens initiativ for avvikling av telledato (først for storfe) gjennomføres og får en felles fremdriftsplan. Besparelsene og forbedringen i dette prosjektet er store – det er et meget lønnsomt prosjekt for avtalepartene å gjennomføre som helt klart er viktig for hele verdikjeden.

Dagens løsning med telledato påvirker hele verdikjeden negativt. Tellingene bidrar til en ketchup-effekt i tilførsel av dyr til slakt. Dette forsøkes kompensert med bruk av justeringer i prisløyper, omsetningsavgift og tillegg. Manglende tilførsler i forkant av telledato kan gi underdekning i markedet og utløse import. Telledatoens påvirkning på varestrømmen kan også påvirke utvalget til forbruker i perioder. Estimerer antyder at bøndenes årlige tap er et 2-siffrert millionbeløp.

Også gjennom Omsetningsrådet finansieres noen bransjeløsninger, bla opplysningskontorene og Animalia. Avtalepartene oppfordres til ikke å igangsette noen tiltak knyttet til deres oppgaver eller finansiering.

Finansiering av nybygg og ombygninger

Landbrukets evne og vilje til å finansiere nybygg og større ombygninger er i dag svært beskjeden. Allerede før den siste tid sterke kostnadsvekst innafor bygningsmaterialer og utstyr og tjenester i den forbindelse, var investeringene lave. Innenfor svinekjøttsektoren er investeringene bekymringsfullt lave. Det kan gå mot underdekning dersom dette ikke tar seg opp i god tid før innskjerpingen av konsesjonsregelverket trer i kraft.

Det er nødvendig at avtalepartene adresserer dette problemet i årets oppgjør og etablerer løsninger som sikrer investeringsvillige bønder tilgang til rimelig, langsiktig kapital. Dette innebærer også at de retningslinjene som Innovasjon Norge styrer etter for de ulike dyreslagene bør gjennomgås. Målet må være å få sikret at det investeres tilstrekkelig i landbruket til at driftsapparatet holdes ved like og produksjonen er tilstrekkelig til å dekke den norske etterspørselen.

Importvern, markedsdekning og rasjonell vareflyt

Importvernet er forutsetningen for et vesentlig høyere prisuttak i markedet i Norge enn i våre naboland. De høye råvareprisene kan forflyttes til forbrukerne gjennom det særnorske prisnivået og forbrukernes begrensinger på privat import (kvote på 10 kg).

Importregimet er endret og utviklet over tid for å tilpasse ulike handelsavtaler og for å gi konsesjoner i nye avtaler. En rekke kvoter er innvilget, bla i WTO-sammenheng, og disse ansees som en ordinær del av den norske råvareforsyningen. Norge velger årlig mellom kr- og prosenttoll for de ulike WTO-kvotene og de ensidige kvotene som er gitt. Det skjer når Stortinget behandler proposisjonen skatter, avgifter og toll.

Ved underdekning i det norske markedet benyttes administrativ nedsatt toll. Det skal muliggjøre import av råvarer til norsk prisnivå eller høyere. Under pandemien har viktigheten av både ordningen og at det finnes dyktige, profesjonelle aktører som kan forestå importen, blitt tydeliggjort.

For en rekke produserte varer innrettet mot forbrukerne, er det i dag i realitet lite eller ikke noe tollvern. Ett området er der Norge har frihandel med EU (RÅK-varer). Et annet område er for produkter som på ulike måter konkurrerer med norsk produksjon, fordi de faller utenom de tollbeskyttede produktgruppene som følge av sin bearbeidingsgrad. Eksempler på dette er «oster» uten eller litt melk, smakstilsatte produkter, havremelk etc. I det internasjonale matmarkedet er det fortsatt en stor utvikling på dette området. Segmentet utgjør en stadig større del av markedet.

For å tilrettelegge for en størst mulig norsk produksjon og dekke det norske markedet, er det nødvendig at det er et godt og friksjonsfritt «samspill» mellom importert og norsk råvare. KLF ser det er et betydelig forbedringspotensial for å optimalisere tilpasningen for kvoteimport til markedets behov som kan bidra til høyere norsk produksjon. For RÅK-varene må prisnedskrivingsløsningene videreføres og fullfinansieres. Det bør også søkes etter løsninger for å sikre pristilpassede råvarer til andre konkurranseutsatte varegrupper, som egg til industriformål.

Ingredienser og nisjeprodukter som ikke produseres i Norge, men inngår i bearbejdede produkter, bør ikke ilegges fiskalavgift.

Nytenking om organisering av markedsbalansering

Landbruksopprøret og kravet om kraftig forbedring av næringens økonomi, viser at deler av dagens modell for å sikre økonomien i norsk landbruk, ikke fungerer. Den økonomiske utviklingen og misnøyen har utviklet seg over mange år; de fleste årene med overproduksjon innenfor husdyrsektoren. Markedsreguleringen på sektorer uten kvote, må kunne sies ikke å ha fungert tilfredsstillende. Reguleringssystemet som i sin grunnstruktur er lik løsningen som eksisterte fram til 1994, da overskudd kunne dumpes i utlandet, er ikke tilpasset for å kunne gjøre en optimal jobb i dagens virkelighet. Med stadig færre bønder, verdikjeder som er tett integrert vertikalt og har «just in time»-tenking og flere sektorer til dels er integrert horisontalt, er ikke arbeidsbetingelsene til stede for at effektiv markedsregulering i regi av en enkeltaktør skal lykkes. Uansett hvilke verktøy de måtte ha!

For å sikre gode, helhetlige bransjeløsninger til beste for bonde og forbruker, trengs en fornyet løsning. Forutsetningen for å lykkes er at det er nødvendig dialog, samarbeid og forpliktelse mellom den samvirkebaserte delen av bransjen og den private delen av bransjen. Selvsagt ikke på et aktørnivå, men mellom Nortura som markedsregulator og KLF som bransjeorganisasjonen for den private kjøtt- og eggbransjen. Ikke minst er dette nødvendig fordi bruken av produksjonsregulering må øke på bekostning av ordinær markedsregulering.

Volummodellen og PGE

Jordbrukets avtaleparter besluttet i 2009 å utvikle målpris for en del produktgrupper for å unngå å overskride tillatt AMS fastsatt i WTO. For de gruppene der målprisen ble fjernet, ble det bestemt å innføre Volummodellen der ansvaret for å fastsette alternativet til målpris, Planlagt Gjennomsnittlig Engrospris (PGE), ble tillagt markedsregulator alene.

Fordi markedsregulator, som også er dominerende aktør i alle markedene for kjøtt og egg (dvs levende dyr/egg, helt slakt, stykket/skåret vare og detalj/storhusholdning) er både leverandør og konkurrent til de fleste andre kjøtt- og eggbedrifter, ble det etablert et regelverk for å sikre like konkurransevilkår.

Forutsigbarheten for alle parter har således etter 2009 blitt ivaretatt, så langt det har latt seg gjøre, gjennom dagens regelverk for endring av PGE og varsling av prisendringer.

For KLFs medlemsbedrifter er en ved bruk av Volummodellen og dagens regelverk, ned på et minimumsnivå av det som er nødvendig forutsigbart i et så gjennomregulert system som markedene for kjøtt og egg.

Avtalepartene åpnet gjennom protokoll 01.02.2022 for en ekstraordinær PGE-økning for kjøtt og egg. Med bakgrunn i den vanskelige situasjonen landbruket er i, har KLF forståelse for dette. Medlemmene har fulgt lojalt opp med påfølgende endringer i oppgjørsbetingelsene til bøndene.

Avtalepartene gjør i protokollen klart at denne ekstraordinære PGE-justeringen skal ansees som et engangstilfelle. Den konklusjonen gir KLF full tilslutning til. Gjentakende avvik fra etablert regelverk og praksis for gjennomføring og varsling av PGE, vil raskt undergrave legitimiteten til Volummodellen som verktøy for fastsetting av priser.

Prisutvikling i sektorene

Som det fremkommer i innledningen, ser KLF et klart behov for å styrke bøndenes inntekter. Hastigheten i opptrappingsvedtaket som er nedfelt i Hurdalserklæringen er uavklart. Hvordan erklæringen skal gjennomføres er av avgjørende betydning sammensetningen av prisvekst og tilskudd for det enkelte dyreslag. KLF forventer at dette avklares mellom avtalepartene som en del av forhandlingene. Vi vil derfor ikke foreslå konkrete beløp verken på tilskudd eller priser i år, men heller formidle noen betraktninger som vi mener er relevante når partene bestemmer disse.

Generelt

Den kraftige kostnadsveksten legger KLF til grunn kompenseres fullt ut og at arbeidet med å tette inntektsgapet skjer raskt.

Pandemien har medført et mersalg av kjøtt og egg i størrelsesorden 5-8 prosent i forhold til normalen. Det er ingen grunn til å forvente et mersalg for disse varegruppene kommende jordbruksavtaleperiode, snarere var trenden for rødt kjøtt svak fallende før pandemien.

Gris

Det er liten investeringslyst og nyetablering i sektoren. Dette er en utfordring også fordi med endringene i konsesjonsregleverket fra 2025 vil totalproduksjonen falle dersom ikke noe skjer. Svinekjøtt er et kjøttslag hvor forbrukerne vektlegger pris mye og som er spesielt sterkt utsatt for grensehandel. Svin har omdømmemessige utfordringer og utsettes regelmessig for aktivistpropaganda for å «skremme» forbrukerne fra kjøttslaget. Er særlig konkurranseutsatt fra kylling og prisnivå i forhold til den.

Storfe

Norsk storfekjøtt tilføres markedet fra to ulike forsyningskjeder; fra melkeproduksjonen eller fra ammekuproduksjonen. Det er behov for å styrke økonomien i begge. Kjøttproduksjonen som er knyttet til melkeproduksjonen vil langt på vei være basert på behovet for melk og gjennomsnittsyttelsen til norske kyr.

I den grad melkebonden fremfører okser og kviger til slakt selv, er det naturlig å se at melke- og kjøttprisen må sees i sammenheng for å sikre totaløkonomien. Men i økende grad skjer framføring av NRF-kalver til slakt av andre. Det må derfor tas hensyn til bønder som har spesialisert seg på denne oppgaven når tilskudd settes. NRF-dyrene kommer ikke naturlig så høyt i klassifiserings-systemet som kjøttrasene, og økonomien blir deretter om dette ikke hensyntas. «Kombikua» har mange fordeler og det er viktig å sikre skikkelig økonomi i framføring av oksekalvene og overskudds-kviger. En økt økonomisk stimulans til bruk av noe kjøttfe-raser når melkekyr bedekkes, kan være et bidrag. Kjøttproduksjon basert på ammeku er en viktig produksjonsform for å utnytte betydelige beitearealer, både innmark og utmark. Denne delen av storfekjøttsektoren er ikke noe unntak når det gjelder behov for å få løftet inntjeningen, snarer tvert imot. Ulike former for tilskudd er og blir helt avgjørende for å holde en god økonomi i denne næringen. Å bruke beitetilskudd aktivt er en viktig del, men det må også være gode løsninger for de som ikke bruker beite som ressursgrunnlag.

I den offentlige debatten trekkes ofte storfe fram som den store klimasynderen. Det er å forvente at denne massive, vedvarende nedsnakkingen av storfekjøttproduksjon etter hvert vil merkes i markedet. Ettersom Norge er i ferd med å nå markedsdekning (i en situasjon uten korona), er det et poeng at storfekjøtt i markedet ikke svekker sin konkurransekraft mot andre kjøttslag i Norge. Det kan raskt føre til en overproduksjon som vil være krevende å håndtere.

Sau/lam

Denne sektoren preges av en etablert produksjons- og konsumentrytme konsentrert om noen korte måneder på høsten. Dette innebærer at alle avvik fra «balanse» i markedet, raskt preger sektoren over lang tid. Dyretallet i sektoren akkurat nå er slik at den må kunne karakteriseres som «passe».

Men en kilo avvik i slaktevekt mellom år er forskjell mellom import og regulering.

For sau har det vært, og er, en situasjon med underdekning i markedet. Engrosprisene er preget av dette og vi registrerer at industrien er aktive for å redusere forbruket av sau i sine resepter. Over tid kan dette bli en utfordring som på nytt gir et sauekjøtt-overskudd. Avtalepartene bør finne løsninger som gir mer stabilitet og forutsigbarhet for både bønder og resten av verdikjede når det gjelder sau og prisen på denne. KLF mener det vil være en stor fordel for alle, og en økonomisk gevinst for bonden, om sauen ble tatt ut av markedsreguleringen.

Som for ammeku må tilskuddene være hovedvirkemidlene for å sikre økonomien i småfenæringen. Men dagens importpriser for sau og lam tilsier at det er mulig å øke prisene. Hva som er mulige prisøkninger i markedet, må vurderes mot dyreslagets antatte konkurransekraft mot først og fremst storfekjøtt.

Egg

Volumet av eggproduksjonen i Norge er brukbart tilpasset markedets behov, riktignok litt høyt. Noe av overskuddet skyldes en valgt, norsk prispolitikk i markedet som gir preferanser for import i visse nisjer. Dette er det mulig å løse om avtalepartene har vilje til det.

Som den kraftfôrintensive og varmekrevde produksjonen egg er, er lønnsomheten i sektoren sterkt preget av kostnadsutviklingen for fôr og strøm/gass. Vi vet at egg er et produkt som ikke er så pris-sensitiv som mange andre matvarer. Koronatiden har vist oss at egg er mindre utsatt for grensehandel enn andre landbruksprodukter. Men den er langt fra fraværende!

For egg kan avtalepartene sannsynligvis ta noe mer av kostnads- og inntektsveksten gjennom markedet enn for de andre sektorene.

Men for eggsektoren bør avtalepartene også se om det er mulig å etablere kostnadsreducerende tiltak for bransjen. Det kan være å gi et «Utrangeringstilskudd» når innsettet er ferdig. Dette kan gjøres for å stimulere til at hønene går til slakt eller at de går til forsvarlig kadaverhåndtering gjennom Biosirk Norge. Kostnadene ved utrangering varierer, men er i størrelsesorden 25 000 kr for en konsesjonsbesetning. En ordning med for eksempel et tilskudd i den størrelsesorden for det som går til mat og halvparten for det som leveres Biosirk Norge, kan være positive økonomiske bidrag for bonden.

Kylling

Dyreslaget er ikke en del av jordbruksavtalen. KLF vil bare bemerke at som egg er dette en svært kraftfôrintensiv og varmekrevde produksjon. For disse to sektorene spesielt kan det være en mulighet å se om det er mulig å etablere en ordning som begrenser innslaget av disse på bøndenes bunnlinje. For egg må en da legge til grunn at prisene ordinært kan justeres to ganger i året (PGE-justeringene), og at en slik nødløsning har til hensikt å virke fram til ordinær prisjustering og kostnaden kan/må tas ut i markedet.